KAZAKİSTAN'DAN 'TÜRKİSTAN' HAMLESİ

Vuslat Nur ŞAHİN

.

19 Haziran 2018 tarihinde Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, Güney Kazakistan eyalet merkezi Çimkente büyük şehir statüsü verilmesi, eyaletin adının Türkistan eyaleti olarak değiştirilmesi ve eyalet merkezinin Türkistan kentine taşınmasını öngören Kazakistanın bazı idari ve bölgesel yapısı konuları"na ilişkin kararnameyi törenle imzaladı[1]. Nazarbayev, burada yaptığı konuşmada, 1 milyondan fazla nüfusu olan Çimkente büyükşehir statüsü verildiğine işaret ederek, Türkistan eyaletinin merkezi, yüzyıllardır Kazak Hanlığının ve bütün Türk dünyasının siyasi ve manevi hayatının kalbi olan Türkistan kenti olacak. dedi

Kararnamenin tarihi önem taşıdığının altını çizen Cumhurbaşkanı Nazarbayev, Çimkent, sadece ülkemizin değil, Orta Asya bölgesinin yatırımlar, teknolojiler ve entelektüel kaynakları için yeni merkez olacaktır. Bunun için bütün imkanlar ve gerekli potansiyel var. ifadelerini kullandı. Bundan önce Türkistan şehri eyaletin bir parçası konumundaydı. Ahmet Yesevinin mezarı da burada bulunmaktadır.

Türk Dünyası için önemli bir gelişme olarak görülen bu isim değişikliğinin anlaşılabilmesi için iki hususun önemli olduğu düşünülmektedir. Birincisi Türkistan isminin kullanımı ve tarihi kıymeti, ikincisi ise Kazakistanın Türk Dünyasında bir köprü olma çabalarıdır.

Türkistan ismi aslında, Orta Asya'da, Kırgızistan, Özbekistan, Kazakistan, Türkmenistan, Tacikistan, Rusya ve Çin topraklarının bir kısmını kapsayan çoğunlukla Türk halkların yaşadığı coğrafi bir bölgedir.

Tarih boyunca Türkistan adıyla bir devlet veya hanlık kurulmadığı halde, Orta Asyanın büyük bir bölümünü oluşturan ve eski çağlardan beri Türklerin anayurdu olarak kabul edilen ülkeye Türkistan denmiştir. Genellikle değişik isimler altında kurulan çok sayıda Türk, İslâm veya Moğol devletlerinin sınırları değiştikçe, Türkistanın zihinlerdeki sınırları da değişmiştir. Bununla beraber ilk çağlardan günümüze kadar geçerli olan belli bir Türkistannın sınırlarını tarif etmek mümkündür.

Türkistan Farsçada Türklerin oturduğu yer; Arapçada ise Türk ülkesi anlamına gelmektedir. Orta Asya'da batıda Hazar Denizi ve Aşağı İdil'den başlamak üzere doğuda Moğolistan'daki Altay Dağları'na, güneyde Kopet - Hindukuş - Kuenlun dağlarına, kuzeyde Aral ve Balkaş göllerinin ötesinde Kırgız bozkırına kadar uzanan yüzölçümü 6 milyon

km²'den geniş coğrafi ve tarihi bölgenin ismidir[2]. Sovyetlerin bölgeye yönelik Politikalarının sonucu olarak Türkistan önceleri sadece coğrafi bir bölgeyi karşılayacak şekilde kullanılırken bilahare Doğu ve Batı Türkistan diye isimlendirilerek iki parçaya ayrılmıştır. Daha sonra bölge coğrafi olarak Orta Asya olarak adlandırılmaya başlamıştır. Bölgenin isimlendirilmesiyle ilgili politikaların temelinde politik düşüncelerin olduğu tahmin edilebilir. İçinde etnisite geçen Türkistan yerine coğrafi bir bölgeyi temsilen Orta Asya ismi kullanılmaya başlamıştır. Orta Asya suni bir isimlendirilme olarak nitelendirilebilir [3]. Örneğin, Biçurinin (1777-1853) bu hususta tespiti açıktır: Hazar denizi ile Kûh-ı Nûr dağları arasında bir millet yaşar. Bunlar Türkçe konuşurlar ve İslâm dinine inanırlar. Bu insanlar kendilerini Türk olarak takdim ederler ve onların ülkesi Türkistan diye anılır[4]. Buna rağmen isim yukarıda da belirtildiği gibi Kazakistanda bir şehre verilmiş ve sembolik bir konuma indirgenmiştir.

İkinci hususa gelindiğinde ise Türk Dünyası için Kazakistanın özellikle Nazarbayevin gerçekleştirdiği icraat tartışma konusu dahi olamaz. Kazakistandan yapılan bu açıklamanın ardından Türk Dünyası için önemli görülen isimlerden de karara yönelik memnuniyetlerini bildiren açıklamalar yapıldı. Örneğin, Uluslararası Türk Akademisi (TWESCO) Başkanı Darhan Kıdırali, Türkistan adının, halkın tarihi hafızasının yenilenmesini ve milli kodun oluşturulmasını öngören "Manevi yenilenme" programı açısından önemli olduğunu söylemiştir. Altaylardan Afganistan'a kadar uzanan büyük Orta Asya'nın genel adının Türkistan olduğunu, ancak bunun geçmişte bilinçli olarak küçültülerek bir şehir haline getirildiğini kaydeden Kıdırali, "Türkistan kavramının tekrar canlanışı, milli hafızada uyanışın bir simgesi haline geldi. Türkistan adının tekrar genel ifade kazanması, Orta Asya'daki kardeş halkları sevindirecek bir haber" demiştir[5]. Konuyla ilgili diğer bir açıklama ise Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdür Yardımcısı Cengizhan Canaltaydan geldi. Canaltay, Türkistan'ın kalkınmasının planlı bir şekilde yapıldığını ifade ederek "Türkistan, geçen yıl Türk dünyası kültür başkenti ilan edildi. Altyapı projeleri uygulandı. Şimdi eyalet yapılması, altyapı projelerinin daha üst seviyeye çıkarılmasını sağlayacak." ifadesini kullandı. Türkistan'ın altyapısının iyileştirilmesiyle bölgeye turist akımının artacağını savunan Canaltay, kentte havaalanı yapılmasının da önemli olacağını vurguladı. Canaltay, Hoca Ahmet Yesevi'nin doğduğu yer olan Türkistan'ın Türk dünyasının manevi başkenti olarak bilindiğini, burada 26 yıldır faaliyet gösteren Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesinin de bölgenin bilim merkezi olarak kentin kültür faaliyetlerine önemli katkılar sağladığını sözlerine ekledi[6].

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Dünya Mirası Listesine alınan Hoca Ahmet Yesevi Türbesi gibi tarihi yerleriyle bir inanç merkezi haline gelen Türkistan, yılda yüz binlerce turist ağırlıyor[7]. Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY) tarafından "2017 Türk Dünyası Kültür Başkenti" ilan edilen Türkistan, Türk dünyası bilim adamları ve sanatçıların buluştuğu çeşitli bilimsel ve kültürel etkinliklere de ev sahipliği yapıyor. Eski İpek Yolu güzergahında yer alan Türkistan'dan uluslararası demir yolu ve kara yolların geçmesi, kente stratejik önem kazandırıyor[8]. Türkistan'da faaliyet gösteren tarım, gıda, inşaat ve tekstil fabrikaları bölgede hafif sanayinin geliştiğini ortaya koyuyor.

Tüm bu gelişmeler gösteriyor ki Türkistana ilişkin isim hamlesi hem Kazakistan içinde ciddi bir atılım ve ilerleme fırsatı yaratacak, hem Kazakistanın bu atılımı Türk Dünyası için önem

taşıyan Türkistan isminin nostaljik olma niteliğinin ötesinde yeniden güncelleşeceği anlamına gelmektedir.

[1] "Kazakistan'da Güney Kazakistan Eyaleti Türkistan Eyaleti Oldu." India: 72 Die in Severe Storms. Accessed July 09, 2018. https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kazakistanda-guney-kazakistan-eyaletinin-adi-turkistan-eyaleti-olarak-degistirildi/1179026.

[2] Cevat R. Gülsoy, 'Türkistan', *Türk Ansiklopedisi*, C. 32, Millî Eğitim Basımevi, Ankara, 1983, s. 309.

[3] Curtis, William Eleroy. Turkestan: "the Heart of Asia, ". Place of Publication Not Identified: Nabu Press, 2010.

[4] Yavuz, Esra. "YAVUZ, ESRA (2006); ORHUN ABİDELERİ VE BUNLARLA İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR ÜZERİNE BİBLİYOGRAFYA DENEMESİ, MUĞLA ÜNİVERSİTESİ, ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI BÖLÜMÜ, BİTİRME TEZİ, MUĞLA." Academia.edu. Accessed July 09, 2018. https://www.academia.edu/7251212/YAVUZ_ESRA_2006_ORHUN_ABİDELERİ_VE_BUNLARLA_İLGİLİ_YAPILAN_ÇALIŞMALAR_ÜZERİNE_BİBLİYOGRAFYA_DENEMESİ_MUĞLA_ÜNİVERSİTESİ_ÇAĞDAŞ_TÜRK_LEHÇELERİ_VE_EDEBİYATLARI_BÖLÜMÜ_BİTİRME_TEZİ_MUĞLA.

[5] "Kazakistan'da Türkistan Kavramının Canlanışı Heyecan Yarattı." India: 72 Die in Severe Storms. Accessed July 09, 2018. https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kazakistanda-turkistan-kavraminin-canlanisi-heyecan-yaratti/1180802.

[6] Ibid

[7] UNESCO World Heritage Centre. "Mausoleum of Khoja Ahmed Yasawi." UNESCO World Heritage Centre. Accessed July 09, 2018. https://whc.unesco.org/en/list/1103.

[8] POLAT, Orhan. "2017 Türk Dünyası Kültür Başkenti: Turkistan." 2017 Türk Dünyası Kültür Başkenti: Turkistan :: TÜRKSOY. Accessed July 09, 2018. https://www.turksoy.org/tr/news/2017/01/24/2017-turk-dunyasi-kultur-baskenti-turkistan.

Fotoğraf: Kazakistan.kz

Yazar Hakkında :

Vuslat Nur Şahin Orta Doğu Teknik Uluslararası İlişkiler ana dal ve Kurumsal Finans yan dal programlarından mezunudur. Halen Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler'de yüksek lisans öğrencidir.

Atıfta bulunmak için: ŞAHİN, Vuslat Nur. 2026. "KAZAKİSTAN'DAN 'TÜRKİSTAN' HAMLESİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2018 / 58. Temmuz 09. Erişim Kasım 23, 2026. https://www.avim.org.tr/public/index.php/tr/Yorum/KAZAKISTAN-DAN-TURKISTAN-HAMLESI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır